

lasti kompozit a deminutiv, jmenuje také řadu příkladů dokladujících odklon od standardní varianty němčiny v deklinaci. Jazykové analýze je podroben manuskript Kafkova románu „Der Proceß“ a zaměřuje se v ní na regionalismy. Dospívá mimo jiné k závěru, že je zde zejména v oblasti lexika silně zastoupen vliv jihoněmeckého jazykového prostředí (tzv. „rakousko-bavorský“ vliv). Dokladem o neutuchajícím zájmu literární vědy o pražskou německy psanou literaturu je vysoce informativní příspěvek *Michela Reffeta*, v němž autor poskytuje odborně komentovaný přehled nejnovějších publikací k tomuto literárnímu fenoménu. Méně známou představitelku neoromantického literárního hnutí „Jung-Prag“, mladých německy píšících autorů počátku 20. století, kterou je Hedda Bauer, přibližuje čtenářům *Eva Vondálová*. Autorka zde popisuje „literární“ vztah Sauerové k E. M. Rilkeovi, se kterým se seznámila již během jeho studia v Praze. Romantickým osvícením textu jsou ukázky z osobní korespondence obou literátů.

Zajímavý pohled do historické sémantiky nabízí *Vlastimil Brom* prezentací poměrně rozsáhlé ukázky jazykové analýzy provedené na veršovaném německém překladu české Dalimilovy kroniky. Překlad pochází ze čtyřicátých let 14. století. Zainteresovaný čtenář zde získá řadu informací vztahujících se k historicko-sémantickým specifikům pozdní střední horní němčiny užívané v českých zemích.

Aleš Urválek se ve své studii zabývá vymezením pojmů „Aufklärung“ a „Gegenaufklärung“. Z velkého množství nejrůznějších impulzů, které německé osvícenství absorbovalo, se zaměřuje na kritické proudy uvnitř osvícenství, jež dokumentuje na pozicích Hamannových a Herderových a vyzdvihuje především Hamannovo zdůraznění významu smyslové zkušenosti, přírody a citu oproti jednoznačné absolutizaci rozumu. Autor podává ucelený dějinný přehled chápání uvedených pojmů v různých literárních obdobích a zaměřuje se především na dobu po II. světové válce, kdy se zvláště od sedmdesátých let minulého století prosazuje nový náhled na osvícenství.

Petr Štědroň představuje ve svém příspěvku dílo známé německé autorky střední generace, již je Dea Loher. V současné době patří tato autorka k velmi známým a úspěšným představitelkám dramatické tvorby, její divadelní hry jsou uváděny v celé Evropě.

Sborník přináší celou řadu aktuálních jazykovědných a literárněvědných studií a tak si zajistí širokou čtenářskou obec a poskytne nové podněty k další badatelské činnosti.

V. JANÍKOVÁ

* Masykova Univerzita Brno, 2004, 305 s.

Sborník o vědeckém odkazu Arna Nováka *

V prvních říjnových dnech roku 2000 se v Brně konala dvoudenní konference o díle profesora Filozofické fakulty MU Arna Nováka (1880-1939), posledního rektora Masarykovy univerzity před jejím uzavřením nacisty. Konferenci pořádala Filozofická fakulta spolu s Ústavem pro českou literaturu AV ČR. Nedávno vydaný sborník otiskuje převážnou část přednesených příspěvků spolu s několika statěmi, které na konferenci nezazněly a byly zaslány dodatečně. Do sborníku přispělo celkem 27 autorů z domácích i zahraničních vědeckých a vysokoškolských pracovišť.

Knihu otevírá krátký příspěvek, jehož autor Eduard Petřů odpovídá na otázku, proč Arne Novák nedocenil většinu děl z humanistické a renesanční etapy dějin naší literatury. Novákovým vztahem k baroku, jeho rolí v rehabilitaci tohoto období a pokroky poválečné barokologie se zabývají Michaela Horáková a Libor Pavera. Řada příspěvatelů si všímá Novákova vztahu k jednotlivým osobnostem naší literární minulosti, což je okruh téměř nevyčerpatelný, uvážíme-li, kolik článků, kritik a delších studií Novák za svůj poměrně krátký život napsal. Účastníci konference se zabývali Novákovým hodnocením Komenského (Hana Bočková), Háлка v konfrontaci se známým negativním úsudkem Macharovým (Jana Vrajová), Zeyera (Drahomíra Vlašínová), Theera

(Zdeněk Smolka), Hanuše Jelínka, jenž byl mj. Novákovým kolegou v literárněhistorické profesi (Xavier Galmiche), Durycha (Petr Hora) a Vančury (Jiří Poláček, který srovnává Novákové soudy s názory F. X. Šaldy). Eva Doupalová píše o Novákově vztahu k literatuře pro děti a mládež, Dalibor Dobiáš o Novákově knize *Čechische Literatur der Gegenwart*, Jiří Svoboda o Novákově pojetí tvůrčí osobnosti, Milan Řepa o politických názorech Arna Nováka a Josef Viewegh si všímá Nováka jako zastávce psychologizujících přístupů k uměleckému dílu. Dnes již nežijící prof. dr. Josef B. Michl (1918 – 2001) zajímavě shrnul Novákův podíl na českých návrzích zaslanych Nobelovu komitétu při stockholmské Švédské akademii. Otakar Březina, jehož nominaci Novák opakovaně prosazoval, však Nobelovu cenu za literaturu nikdy nedostal.

Arne Novák, největší český literární historik dvacátého století, byl svým školením bohemista a germanista, ale jeho zájem se neomezoval jen na autory píšící česky nebo německy. O Novákově vztahu k francouzské literatuře uvažují Petr Kyoušek a Jaroslav Fryčér (komparatistický aspekt *Přehledných dějin*), o anglické a americké literatuře píše Bohuslav Mánek, Ivo Pospíšil se zabývá Novákem – rusistou. Rolí antiky a klasické filologie v díle Arna Nováka hodnotí Jana Nechutová. O Novákových pracích germanistických mluvili na konferenci Jiří Munzar a Zdeněk Mareček, ale jejich referáty ve sborníku nejsou.

K nejpodnětnějším patří příspěvky, které se zabývají Novákovým vztahem k literárněvědnému strukturalismu (Reinhard Ibler a Ladislav Matějka). Arne Novák přispíval do *Slova a slovesnosti* a kladně hodnotil práce Jana Mukařovského – a strukturalisté zase velmi oceňovali např. Novákovu detailní analýzu Máchovy Pouti krkonošské. Matějkův příspěvek je věnován především Novákovu přátelství s brněnským kolegou Romanem Jakobsonem. Objevná je stať Jaroslavy Janáčkové o Novákově jako vysokoškolském pedagogovi, doplněná fotokopii Novákových pečlivých příprav na univerzitní čtení. Karol Bílek uvedl ve svém referátu podrobnosti o Novákově pozůstatosti, jejíž soupis vydal Památník národního

písemnictví již v roce 1997. Dosud nepublikovaná korespondence brněnského profesora slibuje zajímavé průhledy do literárního dění minulého století.

Významnou a rozsáhlou studii má ve sborníku Milan Jelínek. Známý lingvista se v ní na základě bohatého materiálu zabývá Novákovým stylem. Jako určující znaky Novákova slohu uvádí mj. četné přesahy z odborného stylu do uměleckého stylu prozaického (což bývá v různé míře v literárněvědném slohu běžné), dále knižní zabarvení, bohatý slovník se značným počtem aktualizovaných výrazových prostředků (metafory atp.) a složitá, avšak přehledná souvětí. Sborník obsahuje také jednu z posledních stať zesnulého profesora Dušana Jeřábka (1922 – 2004), autora novákovské monografie a pořadatele obsáhlého výboru z Novákova díla, prvního po roce 1948, připraveného do tisku už koncem šedesátých let, ale vydaného nakonec až v roce 1995. Ve svém příspěvku se Jeřábek bez apriorního černobílého pohledu zabývá pojetím tradice a tradicionalismu u Arna Nováka a Zdeňka Nejedlého.

Jednu nepříliš radostnou arnenovákovskou kapitolu bude třeba v brněnském kontextu ještě doplnit – a měl by ji asi napsat někdo z mladších odborníků, pro něž je dvacáté století už jen historií, nikoli zřídlem emocí a osobních vzpomínek. Byla by to zpráva o tom, jak se zachovala katedra, na níž Arne Novák působil, v kampani prvních padesátých let, kdy byl Novák prohlašován za buržoazního literárního historika par excellence, zpátečníka a zarytého nepřítele levicových autorů. Byla to lež – stačí si přečíst, jak ve svých *Přehledných dějinách literatury české* hodnotil např. Majerovou, Olbrachta, Vančuru nebo Horu. Nejde o obviňování a rekriminace (kdo zná poměry v kultuře padesátých let, nemůže nevědět, že se tehdy mnoho na Novákovu obranu dělat nedalo, snad se mohlo jen mlčet, a i to přinejmenším s rizikem ztráty zaměstnání), ale v zájmu „zdoání minulosti“ – což je překlad německého *Vergangenheitsbewältigung* – je třeba pokud možno podrobně zdokumentovat minulé děje. Brno se tehdy snad až příliš horlivě přidalo k hlasům ozývajícím se z Prahy (viz Buriánkovu brožuru

Proti buržoazní literární „vědě“ Arne Nováka). Brněnská katedra českého jazyka a literatury uspořádala na počátku roku 1952 Novákovi věnovaný diskusní večer, který uvedl a řídil Josef Hrabák. Podle novinové zprávy zazněly v jeho referátu charakteristiky jako „veskrze reakční postava české literární historiografie“, „kritik bojovně vystupující v zájmu velké buržoazie“, „podceňování naší národní kultury“, „krajně subjektivistické hodnocení literatury, na které doplatily především pokrokové zjevy české literatury“ aj.

Profesor Antonín Grund (1904 – 1952), který se spolu s Rudolfem Havlem podílel na poválečném zkráceném a doplněném vydání Novákových Přehledných dějin (vyšlo pod názvem Stručné dějiny literatury české), pokládal Arna Nováka – jak v roce 1945 napsal ve vzpomínkovém článku – za „literárního historika světového formátu“, na jehož Přehledných dějinách je obdivuhodné zejména „přímo geniální rozvržení a zvládnutí obrovité látky“. Na zmíněném diskusním večeru byl Grund nucen vystoupit s příspěvkem, v němž dokládal, jak při přípravě stručné verze Novákovy knihy svými úpravami „ulamoval hroty reakčním soudům Novákovým o nejpokrokovějších zjevech české literatury, aniž tím chtěl tuto práci obhajovat“. Vynikající odborník a oblíbený učitel Grund se v této době – jak napsal jeho žák Viktor Kudělka – stal „terčem udání a invektiv“, zajímala se o něj i StB a „v jednom kuse mu otloukali o hlavu jeho někdejší podíl na vydání děl Arna Nováka“. Kvůli spravedlnosti nutno dodat, že útoky nevycházely z Brna, ale z Prahy, místa Grundova trvalého bydliště. Pod vlivem této osobní situace spáchal Antonín Grund, řádný profesor dějin české literatury na Masarykově univerzitě, ještě v témže roce sebevraždu. Posledním dnem jeho života byl 14. listopad 1952.

J. RAMBOUSEK

* Arne Novák, literární historik a kritik, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, ročník 51-52, řada literárněvědná bohemistická č. 5-6, Masarykova univerzita, Brno 2004

Urbanová, M., Večeřa, M. a kol.: Ženská delikvence *

Publikace Ženská delikvence je cenným počinem při mapování u nás dosud málo probádaného fenoménu ženské delikvence, která zůstává buď opomíjena a zahrnuta do popisů kriminality obecně, nebo je při interpretaci sycena řadou genderových stereotypů.

Dvě stě čtyřicet sedm stran publikace je členěno do devíti podkapitol. První a třetí kapitola (obsahově zaujímavější větší třetinu knihy) mají charakter učebnicového přehledu sekundární literatury teorií deviance a sociální kontroly a poté přehledu psychologického uchopení motivace, postoje a rozkladu právního vědomí. Ve druhé a sedmé kapitole se nacházejí informace o četnosti a charakteru kriminality žen, a další údaje o ženské populaci ve vězení: ta u nás stejně jako ve většině západních zemí představuje zhruba 5 procent z celkové populace vězňů. Ženy jsou nejčastěji vězněny pro majetkovou trestnou činnost (převážně krádež), nejvíce žen ve vězení spadá do věkové kategorie 30 – 40 let, má základní vzdělání a více než polovina uvězněných jsou prvotrestané. V České republice fungovaly v době realizace výzkumu 4 věznic pro ženy a nejčastější délkou trestu, která byla ženám ve věznicích vyměřena, byla doba od 9 měsíců do jednoho roku.

Na straně 99 začíná samotné jádro publikace (4. kapitola), kterým je původní empirická studie delikventních žen ve všech ženských věznicích. Metodou dotazníkového šetření bylo sebráno úctyhodných 322 dotazníků z celkového počtu 492 uvězněných žen. Dotazník se zaměřoval zejména na sociodemografické charakteristiky, hodnotovou orientaci, postoje k právu a mravní a právní vědomí žen ve vězení.

Hlavním a ne překvapivým zjištěním kvantitativního výzkumu je tvrzení, že hodnotový žebříček nevykazuje oproti české populaci zásadnější diference, protože se na prvním místě tradičně umístila hodnota zdraví (str. 120). V této části publikace se také čtenář dočká avizovaného srovnání se